

COEDUCACIÓ I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES

CEIPM PATRONAT DOMENECH

MARÍA JESÚS DE MIGUEL VALLEJO

Juny 1999

COEDUCACIÓ I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES

INTRODUCCIÓ

Un moment com l'actual, de grans canvis tecnològics i científics però també de grans problemes socials, demana formes noves i més satisfactòries d'abordar les relacions interpersonals i els conflictes que les afecten.

Quan es parla de coeducació en l'àmbit de les relacions interpersonals, es tendeix a identificar els nens amb el grup privilegiat i a conceptualitzar les nenes com a conjunt en desavantatge. La presa de decisions encaminada a afavorir la igualtat d'oportunitats entre sexes es dirigeix, en conseqüència, a compensar la hipotètica inferioritat d'elles.

Descentrar-nos d'aquesta dicotomia en què la posició dels nens constitueix el punt de referència, ens permetrà analitzar la situació des d'un altre punt de vista.

Les diferents expectatives socials i els diferents tipus d'educació rebuts condicionen en nenes i nens conductes de relació diferents. Imbuïts d'una cultura masculina en la que el valor del propi punt de vista exigeix l'exclusió del contrari, on la ignorància dels sentiments és un símptoma de força i per a la que la força constitueix una qualitat altament desitjable, els nens enfronten els conflictes que es deriven de les relacions interpersonals d'una manera més violenta que les nenes.

Protagonistes d'una educació masculina que els situa en l'escala superior d'una relació desigual, els nens són, al mateix temps, víctimes de l'educació que els privilegia. Les nenes, educades des d'uns altres paràmetres, en reben sovint les conseqüències negatives.

Una part molt important dels problemes que sorgeixen en l'escola tenen el seu origen en la manca de recursos de nenes i nens a l'hora d'enfrontar les situacions problemàtiques que es deriven de la interacció. La construcció de relacions interpersonals solidàries, basades en el respecte i la vivència de les altres persones com a font de diferència i de riquesa, implica la capacitat d'analitzar els conflictes, de localitzar les seves causes i d'elaborar estratègies adequades, no sexistes i no violentes, per resoldre'ls.

La necessitat d'aprendre a analitzar i a resoldre els problemes matemàtics, de llenguatge oral i escrit o d'expressió artística o musical que es presenten quan reflexionem sobre el món físic, sembla evident. Quan la necessitat de l'aprenentatge la referim als problemes relacionats amb el món social, de les relacions interpersonals, l'afirmació provoca, si més no, sorpresa. L'anàlisi dels problemes matemàtics i dels conflictes posa en evidència, però, una sèrie de paral·lelismes. Al fet que tots dos són processos que es desenvolupen en el temps, hem d'afegir que ambdós comparteixen una mateixa relació de causa-efecte entre els diversos moments del seu desenvolupament.

En el problema aritmètic, una determinada situació inicial sobre la que s'aplica una determinada transformació produeix una situació final concreta. En el problema de relació, una situació conflictiva determinada a la que s'apliquen unes solucions adequades esdevé una situació final en la que el conflicte minva o desapareix.

El paral·lelisme es conserva quan analitzem els passos que condueixen a la resolució, tant dels problemes matemàtics com dels conflictes. En el problema matemàtic és imprescindible diferenciar les diferents fases, prendre consciència de les variables pertinents i relacionar aquestes amb les solucions imaginades. En el conflicte, la reconstrucció de la història del problema i la localització de les seves causes, la búsqueda de solucions diverses, l'establiment de relacions entre les solucions imaginades i les causes, i la presa de decisions sobre les solucions que resulten més adequades, són passos previs, necessaris per a una actuació eficaç.

El llenguatge corporal, el matemàtic, l'oral i l'escrit, l'artístic o el musical, constitueixen eines que ens permeten fer nostra una realitat que és, alhora, física i social. El desenvolupament

de cadascú d'ells ens permet aprofundir el coneixement del món, resoldre, d'una manera cada vegada més adequada, els problemes que la realitat presenta.

La resolució dels problemes referits a l'àmbit social també requereix d'un aprenentatge. Deixar la resolució dels conflictes en mans de l'atzar, la maduració espontània o la imitació de models suposa ignorar la importància de les relacions interpersonals com a base social de qualsevol coneixement i de la ciència.

L'experiència que presentem és una resposta a la necessitat d'iniciar, des dels primers anys de l'escolarització, un aprenentatge de resolució de conflictes que per-meti les nenes i els nens parlar conjuntament dels seus problemes, que afavoreixi, en elles i ells, el desenvolupament d'actituds cada vegada més autònomes a l'hora d'enfrontar els conflictes, i que els capaciti per analitzar les seves causes i imaginar solucions progressivament adequades.

La consideració d'aquests aspectes com a objecte d'aprenentatge comporta una disminució de les actituds violentes en els nens i els aproxima a valors com l'assistència i cura de les altres persones, la capacitat d'adoptar perspectives diferents de la pròpia i un determinat tipus d'intel·ligència que permet solucionar els conflictes interpersonals sense re-córrer a la violència; valors, aquests, tradicionalment considerats com a femenins. El desenvolupament d'aquestes actituds en nens i nenes implica la incorporació dels valors "femenins" a l'escola i la superació d'aquelles actuacions dirigides a l'assimilació, per part de les nenes, dels valors tradicionalment considerats com a masculins.

CARACTERÍSTIQUES DEL CENTRE I DE L'ALUMNAT ESCOLARITZAT

CARACTERÍSTIQUES DEL CENTRE

L'Escola Patronat Domènech, on es duu a terme aquesta experiència, està situada en el barri de Gràcia, de Barcelona. És una escola municipal, d'una sola línia, que acull 210 nenes i nens de parvulari i educació primària. L'equip de mestres està format per 15 persones.

El model d'ensenyament-aprenentatge al voltant del qual s'organitza el nostre projecte curricular de centre parteix d'una concepció de la realitat com a tot global que es va diferenciant a mida que s'aprofundeix el seu coneixement. La relació educativa que estableix l'alumnat entre si i amb la persona adulta ha de permetre, en aquesta, conèixer el punt de pertinença del grup classe respecte a un determinat coneixement i planificar les intervencions que permetin la seva superació.

El respecte a la diversitat, contemplat en el nostre PCC, fa referència als aspectes culturals, de creences i valors, però també als múltiples punts de vista i als diferents nivells d'anàlisi que persones diferents fan d'una determinada realitat.

En una mateixa aula conviuen persones amb idees i sentiments propis, amb històries particulars, amb aptituds personals determinades, amb diverses llengües maternes, amb cultures i valors diferents. Elles constitueixen el punt de pertinença de qualsevol situació d'aprenentatge.

En aquest context, les conductes de l'alumnat en un moment donat i en relació amb un aspecte determinat, es valoren individualment i prenent com a punt de referència les seves conductes anteriors. Els objectius curriculars i les característiques del grup-classe constitueixen el marc en què s'inscriu l'avaluació del progrés individual.

De les 164 famílies de l'escola, 110 estan integrades en l'AMPA. A més de la seva participació en el Consell Escolar, mares i pares de l'AMPA formen part de les comissions mixtes (mestres, mares i pares) que funcionen en el centre -festes, revista, xerrades pedagògiques-.

CARACTERÍSTIQUES DE L'ALUMNAT

La nostra població escolar presenta característiques molt diverses pel que respecta al nivell socioeconòmic i cultural de les famílies. Les professions lliberals, les lligades a l'educació o les relacionades amb l'àrea de l'hosteleria, el treball domèstic remunerat o la venda ambulants són algunes de les categories a què pertanyen les mares i els pares de l'escola. La majoria de la població, però, pot ser qualificada com de nivell socioeconòmic mig o mig baix. Si ens referim al nivell de formació, trobem des de pares i mares amb estudis universitaris fins als qui només han cursat estudis primaris.

Pel que respecta a les formes d'organització familiar, dues són les més habituals entre el nostre alumnat. Al costat de nenes i nens que conviuen amb la mare, el pare i les germanes i els germans -un tipus de nucli familiar que continua essent el majoritari-, apareix un grup cada vegada més ample de criatures que, arrel de la separació dels progenitors, conviuen únicament amb la mare o, en algun cas, amb el pare -i amb les germanes i els germans, si existeixen-.

L'existència d'algunes famílies molt desestructurades (alcoholisme, drogadicció, prostitució, maltractaments) exigeix una coordinació periòdica del personal de l'escola amb les persones que integren l'àrea de Serveis Socials del districte. El seguiment conjunt d'aquests casos facilita la cobertura d'uns nivells de vida mínims per a les criatures afectades i afavoreix la seva integració en la família i en l'escola.

CARACTERÍSTIQUES DEL GRUP CLASSE

El treball que presentem és una petita mostra d'una experiència que es desenvolupa a l'Escola des del curs 1994-95. Durant els dos primers cursos de parvulari, i amb la mateixa tutora, un mateix grup de nenes i nens reflexionen sobre determinats aspectes del món físic i el món

social, incorporant la igualtat d'oportunitats entre els sexes com a variable fonamental del procés d'ensenyament-aprenentatge .

La presa de consciència d'alguns sentiments propis -tristor, alegria, enuig- i el seu reconeixement en les altres persones, la localització de les causes del sentiment i la búsqueda d'alternatives que contrarrestin els sentiments negatius, són alguns dels objectius de coneixement del món social treballats durant el primer curs.

El coneixement de les relacions interpersonalmentals que les nenes i els nens estableixen amb les altres nenes i els altres nens, l'aprenentatge de resolució dels conflictes que es deriven de les interaccions i el desenvolupament de la capacitat de situar-se de manera crítica respecte a les maneres adultes de resoldre els problemes de relació, són part dels objectius aconseguits durant el segon curs.

Les conductes que incloem en l'annex corresponen a l'aprenentatge de coneixement de les relacions infantils i de resolució de conflictes realitzat per un conjunt de persones que varen començar el primer curs de parvulari el 96-97 i varen acabar el segon el juny del 98.

El grup en qüestió està format per vint-i-tres persones, deu nenes i tretze nens, catorze de les quals comparteixen l'escolarització en el nostre centre des dels tres anys. Dues persones, de les vint-i-tres, presenten dificultats d'aprenentatge i problemes de relació social.

OBJECTIUS A ACONSEGUIR

L'aprenentatge que presentem es desenvolupa en forma de tema d'estudi. Amb el títol "**Els nostres problemes i conflictes**", el tema es subdivideix en tres sèries d'activitats ben diferenciades i agrupades sota els noms "**Les relacions infantils**", "**Aprenent a resoldre conflictes entre iguals**" i "**Els conflictes en les societats adultes**". Cadascuna de les sèries té uns objectius específics, alguns dels quals passem a explicitar.

SÈRIE I. LES RELACIONS INFANTILS

En aquesta primera sèrie es pretén que nenes i nens prenguin consciència dels diversos tipus de relació que estableixen amb les persones que són les seves iguals i que aprofundeixin el seu coneixement.

Són objectius d'aquesta sèrie:

Ia.- Prendre consciència d'algunes de les formes de relació interpersonal -ajuda, conflicte, diversió- que nenes i nens estableixen amb les altres nenes i els altres nens.

Ib.- Valorar els avantatges i els inconvenients de cada forma de relació. Adonar-se que nenes i nens, però també nenes entre si i nens entre si, poden compartir o no maneres de valorar les diferents formes de relació.

Ic.- Valorar la comunicació interpersonal dins del grup com un medi d'expressió i d'intercanvi d'opinions, i la diversitat de criteris dins la classe com una riquesa del col·lectiu.

Id.- Relacionar el tipus de vincle afectiu existent entre dues persones -esconeixement, coneixement superficial o amistat- amb el seu comportament relacional. Relacionar l'entonació, el to emocional i el contingut del missatge amb el tipus de relació existent.

Ie.- Prendre consciència de les actituds i els comportaments que configuren les relacions d'amistat. Diferenciar les actituds solidàries generades per l'amistat de les actituds lligades a d'altres tipus de relació. Deslligar l'amistat, com a generadora d'actituds solidàries, del sexe de les persones amigues.

If.- Diferenciar els aspectes agradables dels que no ho són, en el comportament de les amistats. Prendre consciència dels aspectes personals que resulten agradables i dels que resulten desagradables a les amistats.

Ig.- Adonar-se que nenes i nens, però també nenes entre si i nens entre si, poden coincidir o no en els aspectes valorats com agradables o desagradables en les amistats.

SÈRIE II. APRENTANT A RESOLDRE CONFLICTES ENTRE IGUALS

Les activitats de la segona sèrie es proposen desenvolupar en nenes i nens la capacitat de parlar conjuntament dels conflictes i d'imaginar solucions adequades, pacífiques i no sexistes, als problemes quotidians derivats de la interacció, en l'aula o fora d'ella.

Són objectius d'aquesta sèrie:

Ila.- Aprendre a parlar dels conflictes, nenes i nens de manera conjunta, enraonant i donant arguments per tal d'evitar-los o de resoldre'ls.

Ilb.- Desenvolupar actituds autònomes, que no deleguin en les persones adultes les solucions dels problemes.

Ilc.- Aprendre a imaginar diverses solucions per a un mateix conflicte. Analitzar els avantatges i els inconvenients de cada solució.

Ild.- Comparar les diferents solucions proposades per a un mateix problema i prendre consciència de que nenes i nens poden tenir el mateix problema, que les semblances i les diferències entre les solucions que es proposen no depenen del sexe de les persones que les imaginin, i que la diversitat sorgeix del col·lectiu, compostat per nens i nenes.

Ile.- Aprendre a analitzar la història de conflictes quotidians, originats a la classe o fora d'ella, i a detectar les seves causes.

Ilf.- Prendre consciència de que un mateix conflicte pot tenir diverses històries. Comparar les històries imaginades per diferents persones de la classe i analitzar les semblances i les diferències. Constatar que nenes i nens, però també nens entre si i nenes entre si, poden coincidir o no en el tipus d'història imaginada.

Ilg.- Aprendre a relacionar les causes d'un conflicte amb les solucions imaginades per resoldre'l, diferenciant les que són arbitràries d'aquelles que incideixen sobre les causes del problema, contrarestant-lo o eliminant-lo.

Ilh.- Analitzar les semblances i les diferències entre les solucions imaginades per a conflictes protagonitzats per persones de sexe diferent. Adonar-se que les solucions són adequades o no en funció de la seva relació amb les causes del problema, independentment del sexe de les persones implicades.

Ili.- Valorar les solucions lliures d'estereotips sexistes. Criticar de manera raonada les actituds sexistes.

Ilj.- Analitzar les conseqüències de la resolució violenta dels conflictes i valorar aquest tipus de resposta com a inadequada en tant que perpetua o multiplica el conflicte. Desmitificar la força en tant que recurs inadequat que evidencia la manca d'idees enfront d'un conflicte.

Ilk.- Valorar positivament les solucions que intenten col·locar la persona agressora en el lloc de l'agredida, les que intenten esbrinar les raons de l'agressora per poder actuar sobre elles o les que proposen intercanvis que beneficien les dues persones protagonistes.

III.- Desenvolupar la capacitat d'imaginar solucions pacífiques i adequades als problemes de relació.

IIm.- Prendre consciència de les sensacions desagradables que genera la discriminació per raons de gènere.

IIn.- Generalitzar els aprenentatges fets a situacions de la vida quotidiana. Ser una persona autònoma davant els problemes quotidians de convivència.

SÈRIE III. CONFLICTES EN SOCIETATS ADULTES

La imatge que nenes i nens tenen de la gent adulta no es correspon, moltes vegades, amb la realitat. Sovint donem a les criatures una imatge de persones que tot ho podem, ho aguantem tot, mai estem tristes. Els models, però, són importants. Veure la gent més gran com a persones que també tenen problemes que les fan patir i per als quals intenten buscar solucions, apropa la gent adulta a la mainada i ofereix, en aquesta, models més adequats per enfrontar els seus problemes. D'altra banda, permet a nenes i nens situar-se en el punt de vista dels seus majors, amb els avantatges intel·lectuals i afectius que això comporta.

Són objectius d'aquesta sèrie:

IIIa.- Intercanviar opinions al voltant dels problemes de convivència de la població adulta en diferents contextos -domèstics i públics; laborals i afectius- i prendre consciència d'algunes de les seves inquietuds al respecte.

IIIb.- Analitzar les semblances entre els problemes infantils i els adults constatant l'existència, en ambdós, d'una història del conflicte, unes causes i unes solucions.

IIIc.- Analitzar els comportaments adults en els conflictes i valorar-los en funció de la seva història.

IIId.- Analitzar críticament conductes adultes amb connotacions sexistes clares i proposar-hi alternatives.

IIIe.- Oferir alternatives a les solucions inadequades o violentes de les persones adultes als seus problemes. Valorar les solucions pacífiques.

ORGANITZACIÓ I FUNCIONAMENT DE LES ACTIVITATS

Les activitats de què consta el tema "**Els nostres problemes i conflictes**" es duen a terme al llarg del primer trimestre de segon curs de parvulari. Durant dos mesos i mig, les relacions infantils i la resolució de conflictes constitueixen l'objecte de reflexió i d'estudi al voltant del qual s'organitzen les activitats de llenguatge, matemàtiques, expressió corporal i artística. Durant la resta del curs, els aprenentatges fets es reprenen i es generalitzen amb l'anàlisi i la resolució dels conflictes sorgits en l'aula i fora d'ella.

A continuació passem a explicar, de manera resumida, algunes de les activitats corresponents a cada sèrie, assenyalant els objectius -d'entre els explicitats en l'apartat anterior- que persegueixen i la metodologia utilitzada per aconseguir-los.

SÈRIE I. LES RELACIONS INFANTILS

La consecució dels objectius plantejats en la sèrie I es fa a través de les activitats següents:

Activitat 1

Objectius

L'activitat inicia l'estudi de les relacions interpersonals que configuren la convivència entre iguals. Corresponen en aquesta activitat els objectius Ia, Ib i Ic, explicitats en l'apartat anterior.

Metodologia

Es col·loquen en un lloc visible de la classe cinc làmines. Les dues primeres representen una nena sola i un nen sol, les altres tres representen un grup de nenes i nens en situació d'ajut, de diversió i de conflicte, respectivament. Es demana a cada persona de la classe que expliqui una experiència seva en alguna de les quatre situacions esmentades.

A continuació, cada nena i cada nen tria la forma de relació que més li agrada i, seguint aquest criteri, la classe s'agrupa al voltant de les cinc làmines que representen les quatre formes de relació. Amb els cinc grups així formats s'inicia un treball per equips. Cada equip intercanvia lliurement, entre si, les seves opinions sobre els avantatges i els inconvenients de la forma de relació triada i, entre tothom, es fa un recull escrit dels arguments emprats. D'aquesta manera, cada persona pren consciència de les seves idees al respecte i s'adona de les de la resta de les persones del grup.

Al treball en petits grups segueix una posada en comú en la que cada equip explica les raons de les seves preferències i en valora els desavantatges. El treball finalitza amb una síntesi escrita, individual, en què cadascuna i cadascú valora el que considera millor i pitjor de cada forma de relació (veure annex, pg. 1, 2, 3 i 4).

La lectura col·lectiva dels treballs individuals facilita l'autocorrecció i permet adonar-se de la diversitat de pre-ferències dins del grup i del fet que nenes i nens poden compartir o no valoracions respecte a les diferents formes de relació.

Activitat 2

Objectius

Corresponen en aquesta activitat els objectius Id i Ie, expressats en l'apartat anterior.

Metodologia

S'organitza la classe per fer una representació teatral. Es trien tres nenes i tres nens que vulguin actuar i se'ls demana que s'organitzin per parelles. S'explica a la classe que les tres parelles escenificaran una situació, la mateixa, de la vida quotidiana ("una persona veu en el pati

una cosa que li agrada molt, va a agafar-la però es troba amb que ja l'ha agafada una altra persona"), i que la diferència entre les tres parelles rau en els diferents nivells de relació que es donen entre els personatges de cadascuna (les dues persones d'una parella no es coneixen, les de l'altra es coneixen una mica i les de la tercera són amigues). L'adjudicació, a cada parella, del tipus de relació que ha de representar, es fa en secret.

S'avisava el públic que el seu paper consisteix en endevinar quina parella representa cadascuna de les relacions. Se li demana que, per aconseguir-ho, es fixi i compari els gestos de les tres parelles, les seves expressions corporals, els con-tinguts del que diuen, els tons de veu i les formes d'entonació. Es recorda a les persones que actuen que el seu objectiu és fer endevinar al públic, sense fer referències orals explícites, el lligam que uneix la parella que representen. Les actrius i els actors preparen la seva representació fora de la classe.

Un cop han actuat les tres parelles, s'estableix un diàleg en què les nenes i els nens de la classe fan hipòtesis sobre la relació que encarna cada parella, explicitant les pistes que els hi han conduït. Quan el públic ha arribat a un acord, es descobreixen els lligams interpretats per cada parella, es contrasten les hipòtesis fetes pel públic amb la realitat i, en el cas que les previsions no hi hagin trobat correspondència, s'analitza quins són els errors comesos per les persones que han actuat o pel públic.

La comparació de les conductes de les tres parelles permet a nens i nenes relacionar les diferències en els gestos, les expressions corporals i el llenguatge oral dels personatges amb el fet que tinguin lligams afectius diferents, i possibilita que prenguin consciència de les relacions solidàries generades per l'amistat.

Finalment, es planteja una activitat (veure annex, pg. 5, 6 i 7) en la que cada persona disposa de tres fulls on dibuixa les tres situacions representades, registrant les diferències i explicant-les per escrit. Nenes i nens aprenen a utilitzar els globus i els signes gràfics per representar gràficament els diàlegs i expressar els estats d'ànim.

La valoració col·lectiva de les produccions individuals permet l'autoregulació personal.

Activitat 3

Objectius

L'activitat que expliquem a continuació desenvolupa els objectius If i Ig de l'apartat anterior.

Metodologia

S'organitza un diàleg col·lectiu en el que cada nena i cada nen comenten aspectes que els resulten agradables i altres que els resulten desagradables d'algunes persones amigues.

L'activitat permet prendre consciència dels diferents tipus de comportament que tenen les amistats, de les facetes que no ens resulten plaents en elles i d'aquelles altres que ens satisfan. D'altra banda, el fet que cada membre del grup pugui ser considerat per un altre com a persona amiga, suposa que tothom s'adona, també, dels aspectes propis que resulten agradables i els que resulten desagradables a les amistats. El coneixement d'ambdós tipus d'aspectes preveu conflictes i afavoreix relacions interpersonals més satisfactòries.

L'exercici es clou amb una activitat individual (veure annex, pg. 8, 9 i 10) en la que s'explica, per escrit, una faceta agradable i una desagradable d'una persona amiga. La lectura, en grup, de les produccions individuals posa de manifest la diversitat de preferències dins del col·lectiu, respecte al que és valorat en les amistats. La comparació de diferents produccions permet diferenciar les preferències individuals del sexe de les persones que les verbalitzen i analitzar, de manera crítica, possibles actituds sexistes.

SÈRIE II. APRENENT A RESOLDRE CONFLICTES ENTRE IGUALS

Les activitats de la sèrie II pretenen desenvolupar, en nens i nenes, les capacitats necessàries per resoldre, de manera autònoma, els conflictes que protagonitzen amb les persones que són les seves iguals -les altres nenes i els altres nens-.

Descrivim, a continuació, algunes de les activitats que desenvolupen els objectius d'aquesta sèrie. Els objectius IIa i IIb es reprenen i s'aprofundeixen amb cada nova activitat de la sèrie.

Activitat 4

Objectius

La majoria dels problemes de relació entre nenes i nens evidencien la seva manca de recursos a l'hora d'analitzar les situacions problemàtiques i d'imaginar estratègies que els permetin enfrontar-les de manera adequada. Amb aquesta activitat s'estimula nens i nenes a parlar conjuntament dels seus problemes i a buscar solucions autònomes a conflictes freqüents en l'àmbit escolar -objectius IIa, IIb, IIc i II d-.

Metodologia

S'inicia l'activitat organitzant la classe en petits grups i repartint, a cada grup, sis làmines diferents on apareixen, dibuixats, sis conflictes habituals en l'escola (veure annex pg. 11, 12, 13, 14, 15 i 16). Cada conflicte està protagonitzat per una nena i un nen, alternant-se el sexe de la persona agressora i el de l'agredida, en els diferents conflictes. Cada làmina està dividida en quatre vinyetes, una de les quals representa el conflicte. Les altres tres apareixen en blanc.

Cada grup ha d'imaginar, dibuixar i explicar per escrit, en les vinyetes en blanc, tres solucions per a cada problema. Les persones del grup es reparteixen els conflictes i, un cop cadascuna ha trobat les solucions, les comenten entre si i introdueixen les modificacions que consideren necessàries.

Al treball en petits grups segueix una posada en comú de les solucions proposades pels diferents grups a un mateix conflicte. L'anàlisi de les semblances i les diferències entre les diverses solucions imaginades permet, a cada persona, prendre consciència que un mateix problema pot tenir diverses solucions, que les proposades dins del col·lectiu són múltiples i que els tipus de solucions no depenen del sexe de les persones que les imaginin.

La valoració de cada solució en funció de la seva capacitat per contrarestar el problema o eliminar-lo, els permet començar a diferenciar les solucions que són adequades d'aquelles altres que únicament expressen el desig de resoldre el conflicte feliçment però no donen indicacions precises sobre els passos a seguir per aconseguir-ho ("que es donin la mà i es facin amics"), d'aquelles solucions que deleguen la responsabilitat en la persona adulta ("dir-li a la senyoreta"), de les solucions que recorren a la força i la violència, i de les que posen de manifest prejudicis sexistes ("que la nena aprengui a dibuixar", proposa en tots els casos un nen davant un conflicte que representa un nen rient-se del dibuix d'una nena).

Activitat 5

Objectius

Aquesta activitat pretén que l'alumnat aprengui a reconstruir la història d'un conflicte per tal de localitzar les seves causes i poder buscar solucions adequades que, a l'incidir sobre les causes, eliminin el problema o el neutralitzin. Els objectius lle, llf, llg, llh, lli, llj, llk, lll i llm, de l'apartat anterior, especifiquen aquest objectiu general. Es reprenen, aprofundint-los, els objectius de l'activitat anterior.

Metodologia

Com en l'activitat anterior, en aquesta s'organitza la classe en equips. Cada equip disposa de sis làmines que representen els mateixos conflictes que les làmines de l'activitat anterior, amb una petita diferència, el sexe de la persona agressora i el de la persona agredida s'inverteixen. A diferència de les anteriors, aquestes làmines es divideixen en sis vinyetes, la tercera de les quals presenta, dibuixat, el conflicte.

Els equips es distribueixen el treball i cada persona del grup dibuixa, en les dues primeres vinyetes, la història que imagina ha provocat aquell problema i, en les tres últimes, tres solucions diferents per enfrontar-lo. Els dibuixos s'acompanyen de globus, que representen gràficament els diàlegs entre els personatges, i de explicacions escrites que completen la informació gràfica (veure annex, pg. 17, 18 i 19).

Un cop finalitzades, les produccions individuals es comparteixen dins del petit grup. Això permet un primer nivell d'autoregulació en el que, a partir de les aportacions fetes dins de l'equip, s'introdueixen les modificacions necessàries en els treballs individuals.

A continuació, els grups posen en comú les seves produccions presentant, successivament, les referides a un mateix conflicte. La comparació de les històries imaginades per a un determinat problema permet, a nenes i nens, adonar-se que un mateix conflicte pot tenir diverses històries.

L'anàlisi col·lectiu de les històries imaginades possibilita que elles i ells diferenciïn les històries que realment fan referència a les causes del problema d'aquelles altres que tornen a remetre a un conflicte anterior del què tampoc se saben els motius (el nen llença una pedra a la nena perquè ella, abans, l'ha pegat) o d'aquelles que no fan cap tipus d'al·lusió a la problemàtica (en les vinyetes 1 i 2 es representa, per exemple, l'apropament lent del nen a la nena amb intenció d'agredir-la, cosa que succeeix en la vinyeta 3).

Una vegada analitzades les diferents històries d'un conflicte determinat, els equips comparteixen les solucions que proposen i analitzen el nivell d'adequació de cadascuna d'elles. Amb aquesta activitat s'introdueix, però, una nova variable, la història del conflicte. D'ara endavant, es valoraran les solucions suggerides per a un determinat problema en funció de la seva relació amb les causes imaginades per cada grup a l'hora d'inventar la història i es decideix l'adequació de les solucions en funció de la seva capacitat per incidir sobre les causes, eliminant-les o contrarestant-les.

La incorporació de la relació "causes-solucions" a l'anàlisi de les situacions problemàtiques fa possible que nens i nenes arribin a diferenciar les solucions adequades de les que són arbitràries (pegar algú que ha trencat un llapis) i/o vio-lentes, i que desenvolupin actituds crítiques envers les propostes que, al no actuar sobre les causes, consoliden o agreugen el problema.

La valoració positiva d'aquelles solucions que intenten col·locar la persona agressora en el lloc de l'agredida ("recordes com ploraves tu quan l'altre dia et van pegar?", interroga el personatge agredit), de les solucions que indaguen en les possibles raons que ha tingut l'agressora per, així, poder actuar sobre elles ("t'ha passat alguna cosa a casa que et fa estar nerviós?"), i d'aquelles solucions que proposen intercanvis que beneficien les dues persones protagonistes ("tu no et

tornis a burlar del meu dibuix i jo no em burlaré més del teu"), possibilita que nenes i nens desenvolupin la capacitat d'imaginar solucions pacífiques i adequades als problemes de relació.

La comparació dels conflictes en què la víctima és un nen amb els conflictes en què la víctima és una nena els permet diferenciar l'adequació d'una solució del sexe de les persones implicades. L'anàlisi crític d'aquelles històries i solucions que posen de manifest diferències jeràrquiques o prejudicis en funció del gènere (la raó per la qual uns nens no deixen jugar a futbol a una nena és que "les nenes no saben jugar a futbol") afavoreix el desenvolupament d'actituds crítiques davant qualsevol tipus de manifestació sexista.

Activitat 6

Objectiu

L'activitat té com a objectiu que nenes i nens apliquin els aprenentatges fets en les activitats 1 i 2 als conflictes reals que protagonitzen en l'escola i fora d'ella -objectiu II de l'apartat anterior-.

Metodologia

L'activitat, que es desenvolupa al llarg de tot el curs, parteix de la idea que la generalització dels aprenentatges anteriors a situacions de la vida quotidiana s'assegura quan s'incorporen a l'aula, com a objecte de reflexió i d'anàlisi, els conflictes reals que nens i nenes protagonitzen en la seva vida quotidiana -a l'aula o fora d'ella, a l'escola o en l'àmbit extraescolar-. La metodologia d'anàlisi i de resolució de conflictes apresada desenvolupa, així, tot el seu poder.

Una superfície de suro o un tros de paper d'embalar enganxat a la paret són suficients perquè nenes i nens hi pengin un full en el què, prèviament, han apuntat els problemes que els preocupen en un moment donat i que volen compartir amb el grup -perquè afecten altres persones del grup o, simplement, perquè necessiten de les idees de les companyes i els companys per resoldre un problema personal-. Excepte en els casos en què el conflicte interfereix en el desenvolupament normal de la classe -essent abordat, en aquest cas, de manera immediata-, els problemes són tractats seguint l'ordre que es deriva de la data en què varen ser plantejats, i que apareix registrada en la part superior del full.

En el moment de tractar el problema s'obre un diàleg en el que participa tota la classe i que inicia l'infant afectat explicant al grup el conflicte en qüestió. Les companyes, els companys i la mestra o el mestre plantegen les preguntes que consideren necessàries per obtenir el màxim de dades sobre els antecedents del problema i, quan el grup considera que disposa d'elements suficients -ampliables en qualsevol moment del procés-, es comencen a proposar solucions. Cada proposta es valorada pel grup i, necessàriament, per l'infant que planteja el problema. Les solucions que es consideren adequades i efectives -"bones idees"- són registrades en un paper per l'infant que ha tingut la idea, la qual les signa i les regala a la que, afectada pel conflicte, ha acudit al grup en demanda d'ajut (veure annex, pg. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 i 30)

El temps dedicat setmanalment a l'anàlisi de conflictes depèn del tipus de problemes que es plantegen, de la seva urgència i de la quantitat dels que esperen torn per ser analitzats, en un moment donat. La selecció dels moments de la setmana adients per tractar-los es determina en funció del conjunt de necessitats derivades de la consecució de la totalitat dels objectius curriculars.

SÈRIE III. ELS CONFLICTES EN LES SOCIETATS ADULTES

Activitat 7

Objectius

Es desenvolupen amb aquesta activitat els objectius IIIa i IIIb de l'apartat anterior.

Metodologia

Mitjançant preguntes del tipus "creus que les persones grans alguna vegada tenen problemes entre elles?", "quina classe de problemes?", "per què creus que es produeixen?" i "què fan quan tenen problemes?", la mestra o el mestre estimula un debat col·lectiu en el que nens i nenes recorren a les seves vivències i opinen sobre els conflictes adults, les seves manifestacions i les seves causes, i sobre les maneres adultes de resoldre'ls.

L'escenificació d'alguns dels conflictes adults sorgits al llarg del debat i d'alguns conflictes infantils, i la seva anàlisi comparativa facilita que nenes i nens prenguin consciència que els problemes de relació adults, com els infantils, tenen una manifestació i unes causes; que les persones grans, com els nens i les nenes, també intenten resoldre els seus problemes; que la gent gran, com la quitxalla, no sempre enfronten els problemes de la manera més adequada.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Busquets, D., Cainzos, M., Fernández, T., Leal, A., Moreno, M., Sastre, G. (1993), **Los temas transversales**, Santillana, Madrid.
- De Miguel, Mª J., "Piaget i la no violència: pensem els conflictes", **Guix**, núm. 228, octubre de 1996, Graó, Barcelona.
- De Miguel, Mª J., "Pensar los afectos", **Cuadernos de Pedagogía**, núm. 261, septiembre de 1997, Praxis, Barcelona.
- Goleman, D. (1996), **La inteligencia emocional**, Kairós, Barcelona.
- Leal, A., (1998), "Lenguajes para sentir y pensar", **Cuadernos de Pedagogía**, monográfico Inteligencia y Afectividad, núm. 271, julio-agosto, Praxis, Barcelona.
- Moreno, M., (1986), **Cómo se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela**, Icaria, Barcelona.
- Moreno, M., (1992), "Educación y ciencia: una doble encrucijada", en Ministerio de Asuntos Sociales e Instituto de la Mujer, **Del silencio a la palabra**, Serie Estudios, 32, Madrid.
- Moreno, M., (1993), "Los temas transversales: una enseñanza mirando hacia delante", en M. D. Busquets, M. Cainzos, T. Fernández, A. Leal, M. Moreno y G. Sastre, **Los temas transversales**, Santillana, Madrid.
- Moreno, M., Sastre, G., Busquets, D., Leal, A., De Miguel, M. J. (1997), **Conocimiento del medio natural, social y cultural. La transversalidad desde la coeducación**, Octaedro, Barcelona.
- Moreno, M., (1998), "Sobre el pensamiento y otros sentimientos", **Cuadernos de Pedagogía**, monográfico Inteligencia y Afectividad, núm. 271, julio-agosto, Praxis, Barcelona.
- Sastre, G. y Fernández, T., (1993), "Cómo aprender desde la igualdad de oportunidades", en M. D. Busquets, M. Cainzos, T. Fernández, A. Leal, M. Moreno y G. Sastre, **Los temas transversales**, Santillana, Madrid.
- Sastre, G., (1998), "Moralidad, pensamientos y sentimientos. Un solo acto de conocimiento", **Cuadernos de Pedagogía**, monográfico Inteligencia y Afectividad, n^oúm. 271, julio-agosto, Praxis, Barcelona.
- Subirats, M. y Brullet, C., (1998), en Ministerio de Cultura e Instituto de la Mujer, **Rosa y Azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta**, Madrid.
- Urruzola, Mª J., (1991, rev. 1996), **Aprendiendo a amar desde el aula. Educación Secundaria**. Maite Canal, Bilbao.
- Urruzola, Mª J., (1992), **Guía para chicas**, Maite Canal, Bilbao.